

ההתאגדות לחינוך מבוגרים בישראל ע"ר

משרד החינוך
מינהל כא"ב תיאום ובקרה
האגף לחינוך מבוגרים

ישראל חברה לומדת

הצעה למדיניות לאומית

בלמידה לאורך החיים

מסמך לדיון

מוגש על-ידי ועדה משותפת:
ההתאגדות לחינוך מבוגרים בישראל (ע"ר)
האגף לחינוך מבוגרים במשרד החינוך

ספטמבר, 2009

אלול, תשס"ט

תוכן העניינים

3	1. פתח דבר
5	2. תקציר
7	3. מדוע יש צורך בלמידה לאורך החיים?
7	3.1 כללי
7	3.2 האתגרים
7	3.2.1 החיים במאה ה-21 - הסתגלות לסביבה משתנה
8	3.2.2 היתרון היחסי - שימור ההון האנושי
9	3.2.3 חיזוק החוסן החברתי
10	3.3 המסקנה
11	4. למידת מבוגרים בישראל – האם יש צורך במדיניות?
11	4.1 מדיניות ותקצוב
12	4.2 לומדים בישראל
13	4.3 שיעורי ההשתתפות בלימוד
13	4.4 המסקנות
15	5. קווים מנחים למדיניות "ישראל חברה לומדת"
15	5.1 החזון
15	5.2 הראציונל
16	5.3 העקרונות המנחים
17	5.4 היעדים והמטרות
17	5.4.1 היעדים האסטרטגיים
17	5.4.2 המטרות האופרטיביות
20	5.4.3 המדדים
20	5.5 התכנים והתוכניות
21	5.6 תהליכי אספקת הלמידה
22	6. כיוונים להמשך חשיבה-היבטים יישומיים
23	נספחים
23	נספח 1 – הקשר בין השכלת הורים להצלחת הילדים
25	נספח 2 – הצהרת אונסק"ו 1997
29	נספח 3 – הצהרת האו"ם: חינוך לכל (2001)
31	נספח 4 – דוגמאות למדיניות לימוד לאורך החיים במדינות המערב
33	נספח 5 - הערות ומקורות

1. פתח דבר

מתוך מחויבות עמוקה ודאגה רבה למדינת ישראל ולחברה בישראל ועל בסיס ידע מקצועי רב ועשיר בתחום למידה לאורך החיים, התכנסה קבוצת אנשי מקצוע, פעילים במסגרות קהילתיות וחברתיות שונות, כדי להציע דרך חדשה-ישנה להתמודדות עם סוגיות התשתית של ישראל.

יזמי ההתכנסות הם ההתאגדות לחינוך מבוגרים בישראל והאגף לחינוך מבוגרים במשרד החינוך. במסגרת זו הוקמה קבוצת חשיבה במטרה להכין נייר עמדה בנושא

"מדיניות לאומית בלמידה לאורך החיים - ישראל חברה לומדת"

קבוצת החשיבה פעלה במשך כשנתיים. היא קיימה 14 ישיבות מליאה ו-6 ישיבות עבודה בצוות מצומצם. קבוצת החשיבה קראה מסמכים, נחשפה לניירות עמדה מתחומים משיקים, למדה מהנעשה במדינות אחרות, שמעה מומחים, קיימה למידת עמיתים וניהלה דיונים מעמיקים.

לאחר כל אלה, ומתוך כבוד והערכה לכל הגופים, הארגונים והאישים המקיימים תוכניות ומסגרות למידה לאורך החיים, החליטה קבוצת החשיבה להגיש נייר עמדה זה כהצעה לשיח ולדיון של אנשי ציבור, מקבלי החלטות וכל הפועלים בתחום. המטרה היא לעורר את המודעות, ללכד את השורות, לאגם משאבים וליצור שפה משותפת, וכך להעלות את הנושא למרחבי השיח של החברה בישראל. בעזרת השיח שיתפתח אנו מקווים להפיץ את רעיון חינוך / למידת המבוגרים, לגבש קבוצה רחבה של אנשי מקצוע וקהילה שיחדדו בצוותא את הסוגיות הקשורות בחינוך זה, ייצרו שותפות רב-תחומית ויתוו אסטרטגיות לקידומו.

נייר עמדה הוא אפוא, הזמנה פתוחה לדיון ולליבון. אנו מבקשים לעודד דיון ציבורי בנושא ולשתף בו אוכלוסיות מגוונות. למידה לאורך החיים היא של כולם ובשביל כולם והיא מתעצבת, לאור עקרונותיה, על פי הצרכים, היכולות והרצונות של כולם. נודה על כל תגובה ונגיב לכל הצעה שתקדם המשך חשיבה ושיח משותפים.

אני מבקשת להודות לכל חברי קבוצת החשיבה, שהשקיעו בהתנדבות מזמנם, מרוחב דעתם, מניסיונם ומרגישותם. ובנימה אישית, אני מבקשת להודות לאגף לחינוך מבוגרים ולהתאגדות לחינוך מבוגרים בישראל שביקשוני לשמש בתפקיד יושבת ראש קבוצת החשיבה ולנווט את התהליך. בכך הם זיכו אותי בהזדמנות להרים יחד עם אחרים תרומה למען החברה בישראל ולמען פתיחת אופקי עתיד ותקווה לכולנו.

"כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו" (דברים ל, יד)

רינה כהן
יו"ר צוות החשיבה

חברי קבוצת החשיבה

רינה כהן, יו"ר – מנהלת המחלקה להורים, משפחה וקהילה, האגף לחינוך מבוגרים, משרד החינוך;
דליה בר – מנהלת הקתדרה לגמלאים "דור ודור", עפולה;
יוסי בר-נוי – מפקח מחוז תל אביב ומרכז, האגף לחינוך מבוגרים, משרד החינוך;
אליס יאמפולסקי – מנהלת המחלקה להשכלה, העמותה לחינוך בלתי פורמאלי, נתניה;
ד"ר איתן ישראלי – יו"ר ההתאגדות לחינוך מבוגרים בישראל;
אשר לוי – מנכ"ל ההתאגדות לחינוך מבוגרים בישראל;
ד"ר ג'מאל מסאלחה - מנהל מתנ"ס דבורייה;
יורם מנור – מנהל ההדרכה, המועצה הלאומית להתנדבות בישראל;
מגי קורן - מפקחת ארצית ללימודי השכלת יסוד, האגף לחינוך מבוגרים, משרד החינוך;
פרופ' חוה תדהר - ראש המחלקה לתקשורת המונים, המכללה האקדמית כינרת בעמק הירדן.

יובל פורת – היועץ המקצועי של קבוצת החשיבה.

2. תקציר

נייר המדיניות "ישראל חברה לומדת" מיועד להגביר את סיכוייה של מדינת ישראל להתמודד בצורה מיטבית עם אתגרי המאה ה-21, המעצבים את סביבתה של החברה בישראל ומשפיעים על תפקודה בהווה ובעתיד.

מטרת המדיניות היא לפתח, לעצב ולקדם את ישראל כחברה לומדת, תוך התמקדות בגילאי הבוגרים החל מגיל 20 לאורך כל שלבי חייהם.

הסוגיות והאתגרים העומדים על סדר היום הלאומי - תחרותיות בעולם גלובלי, חזרה לצמיחה ופיתוח, צמצום העוני, הקטנת הפערים החברתיים והגברת הסולידריות - הוגדרו ונתחו על ידי אנשי מקצוע ואנשי ציבור במסמכים רבים ושונים. מסקנה חוזרת ונשנית מניתוחיהם היא הצורך בקיום לימודים רצופים בגיל הבגרות ובלמידה לאורך החיים, בין לשם השלמת פערים ובין לצורך התעדכנות.

למרות התגברות הצורך בלימודים רציפים לאורך החיים ועל-אף החשיבות המיוחסת ללמידה בכלל במסורת היהודית, נמצא כי רק 36% מהבוגרים בישראל נמצאים במעגל הלמידה. שיעור זה נמוך משמעותית מרמת ההשתתפות בלימודים בעולם. לדוגמה: בלטיביה 45% נמצאים במעגל הלמידה, בארה"ב 50% מהמבוגרים לומדים ובשבדיה שיעור הלומדים כמעט כפול מישראל ונאמד ב-66%.

בדיקה לעומק של תופעת הלמידה בישראל מעידה על פערים משמעותיים בהיקפה בקרב פלחים שונים באוכלוסייה. קיים בעניין זה דפוס עקבי: דווקא הפלחים הזקוקים יותר מכול ללימוד בגיל הבגרות, לומדים בהיקפים קטנים במיוחד. מדובר בבעלי ההכנסות הנמוכות, בבעלי השכלה נמוכה ובערבים.

בסדר היום הלאומי לימוד המבוגרים נמצא בנסיגה. עדות לכך מהווה תקציב האגף לחינוך מבוגרים במשרד החינוך, האמון על מרבית ההקצבה הממשלתית לנושא זה: התקציב הצטמצם תוך שלוש שנים בכ-50%.

על בסיס ניתוח מגמות עולמיות וסקירת מנגנוני הפעולה והממוסדים במדינות המפותחות מוצע במסמך זה לפתח מדיניות של לימודים לאורך החיים בישראל. מדיניות זו תישען על העיקרון של "ישראל חברה לומדת", מנגנון פעולה תשתיתי לפיתוח ההון האנושי, החברתי, התרבותי והכלכלי של מדינת ישראל.

מדיניות זו נועדה לממש חזון, שלפיו החברה במדינת ישראל תהיה חברה לומדת; תאפשר לכל אחד מתושביה להתפתח וללמוד לאורך כל החיים, ללא הדרה, לצורך פיתוח ואיכות חיים טובה; ובכך גם תסייע לקידום הישגי המדינה בעידן הגלובלי.

כדי לקדם ולעצב את החברה הישראלית כחברה לומדת יש צורך בהפעלת מדיניות לאומית עקיבה ומתכללת, שתקשור בין צרכים, יכולות ורצונות של היחיד ושל הכלל. מדיניות זו תפתח בציבור

מודעות ותרבות של למידה בכל מסגרות החיים, תרחיב את הנגישות ללמידה לכל מגזרי האוכלוסייה, תזמן את הלמידה ותאפשר את קיומה והתנהלותה בחיי הפרט, המשפחה, הקהילה והארגון.

המסמך המוצג כאן מציב סדרי עדיפויות ועקרונות פעולה להשגת יעד חשוב זה.

3. מדוע יש צורך בלמידה לאורך החיים?

3.1 כללי

- על פתחה של המאה ה-21 ניצבים בפני מדינת ישראל שלושה אתגרים משמעותיים. היכולת להתמודד עם אתגרים אלה תשפיע על ההישרדות וההתפתחות של המדינה, החברה והפרט:
1. צורך להסתגל לסביבה הטכנולוגית המשתנה. הכוונה להסתגלות לסביבה המשפיעה על הפרט במגוון רבדים ובהם תעסוקתו, רמת הכנסתו, יכולתו לתקשר עם אחרים ולבחור באופן מושכל מתוך ההיצע ההולך וגדל.
  2. שימור היתרון היחסי של מדינת ישראל – ההון האנושי שבה. יתרונה של ישראל, שאינה משופעת באוצרות טבע, הוא ההון האנושי שבה. איכותו של הון זה מאתגרת עקב ההידרדרות בתוצאות המושגות בבתי-הספר, מחד, ורמת התעדכנות שאינה מספקת, מאידך.
  3. חיזוק הלכידות החברתית. לכידות החברה הישראלית מאתגרת כיום על-ידי שתי תופעות כלכליות שליליות: תחולת עוני גבוהה מאוד ואי-שוויון מתרחב. מחקרים הוכיחו כי כניסה למעגל העוני מושפעת מרמת ההשכלה.

המסקנה המתבקשת: אם בעבר לימודים בבית-הספר ו/או באוניברסיטה היו פיתרון מספק לפרט, לחברה ולמדינה, הרי שכיום יש חשיבות גוברת להמשך הלימוד לאורך החיים, לימוד פורמאלי ובלתי-פורמאלי. לימוד כזה מקדם הסתגלות לסביבה המשתנה; הוא אמצעי משלים ומתקן לחינוך הפורמאלי; הוא מכשיר להקטנת פערים כלכליים.

להלן האתגרים והמסקנה בפירוט.

3.2 האתגרים

3.2.1 החיים במאה ה-21 - הסתגלות לסביבה משתנה

בעשורים האחרונים עברה הסביבה הטכנולוגית התפתחות עצומה והובילה לשינוי בסדרי בראשית בכלכלה, במבנים החברתיים, בדפוסי התעסוקה, במערכות היחסים הבין-אישיים ובתפקוד של בני האדם החשופים להם.

ההתמודדות עם הפעלת טכנולוגיות בחיי היומיום - החל בהפעלת מכשור לניהול הבית ועד למטלות תקשורת עם הסביבה הרחבה - מחייבת לימוד מתמיד של מיומנויות. מיומנויות אלו כוללות הפעלה של טכנולוגיות מחשוב; התמצאות וניווט לשם חיפוש מידע, ארגונו והערכת איכותו; התמצאות באמצעי התקשורת לשם יצירת אינטראקציה.

היבט אחר שיש חשיבות לפיתוחו הוא טיפוח ראייה ביקורתית - תנאי הכרחי לבחירה מושכלת מתוך שפע ההיצע המציף את הפרט בעידן הטכנולוגי.

עם השינוי הטכנולוגי עבר תחום התעסוקה שינוי מפליג: יש כיום מגמה בולטת של ריבוי התמחויות עיסוקיות, ולעומת זאת הקטנה של תוחלת החיים של כל מקצוע. היכולת לשמר ולפתח קריירה תעסוקתית נשענת על מסוגלות "להתעדכן".¹ בניתוח שבוצע בבנק ישראל² נמצא, כי תהליכים אלו השפיעו בשנים האחרונות באופן משמעותי על המשק הישראלי והיו גורם מרכזי בירידה בשיעורי התעסוקה בקרב גברים, בעיקר בקרב בעלי ההשכלה הנמוכה. המרכז הבינתחומי לניתוח ותחזית טכנולוגית צופה³ כי אוכלוסייה שאינה משכילה תתקשה בעתיד למצוא עבודה.

במקביל נטען⁴ כי בישראל התפתח משק דואלי: כלכלה מתקדמת, עתירה בידע, הנעזרת בטכנולוגיות מתקדמות ונהנית מפריון גבוה. לצידה פועלים ענפי כלכלה מסורתיים, בייצור ובשירותים, אשר לא הסתגלו לתנאי העולם החדש, והם סובלים מפריון נמוך ומצמיחה נמוכה.

מסקנה החוזרת ונשנית אצל החוקרים: הישרדות בעידן הגלובלי של שינוי טכנולוגי מתמיד מחייבת למידה מתמשכת. אין לצמצם את התחום לנושא התעסוקתי הצר, אלא לספק למידה של התייחסות כללית שתסייע ביצירת נגישות למידע, טיפול בנתונים, סינונם וברירתם, יצירת קטגוריזציה ודרכי הפעלה. בנוסף, יש לספק הכשרות גם במיומנויות הבלתי קוגניטיביות: טיפוח כישורים בסיסיים, כגון יכולות תקשורת וניהול ידע; טיפוח כישורים אישיים, כגון יכולת הסתגלות למצבים משתנים, פיתוח יזמות וחדשנות; וכן טיפוח כישורים חברתיים, כגון יכולת תקשורת ויכולת עבודה בצוות.⁵

3.2.2 היתרון היחסי – שימור ההון האנושי

מדינת ישראל אינה משופעת משאבים טבעיים, ואין היא יכולה להסתמך עליהם כמקורות לצמיחה. מאז הקמתה, המשאב העיקרי שעליו היא נשענה ואשר הוכר כ**יתרונה היחסי** אל מול מדינות אחרות הוא ההון האנושי: "מכלול הידע, הכישורים, היכולות והתכונות המאפשרים לאדם להשיג רווחה אישית, חברתית וכלכלית".⁶ הון זה הוא המחזק את יסודות הקיום של ישראל.

ההון האנושי מפותח ונרכש באמצעות חינוך ולמידה: החינוך הפורמאלי של ילדים ומתבגרים הניתן בבתי הספר למיניהם; חינוך המבוגרים המוצע בשלל מסגרות של למידה לשם רכישת ידע והתעדכנות, הכשרות מקצועיות והעשרות לסוגיהן (כולל אקדמאיות).

בשנים האחרונות הולך ומתברר הצורך בלמידה לאורך החיים כבסיס לשימור ולפיתוח ההון האנושי, על רקע תופעות אחדות:

1. שחיקה בתרומה של חינוך הילדים. יש עדויות לשחיקה במעמד ובתרומה של חינוך הילדים.⁷ מערכת החינוך מכוונת בעיקר להשגת תעודת בגרות ואינה מספקת פיתרון הולם ל-50% מהתלמידים אשר אינם זכאים לה, ו/או זכאים לתעודה אשר אינה מאפשרת המשך לימודים אקדמאים. נטען כי "על ספסל הלימודים של היום יושב המובטל של העתיד".⁸ מצב זה מהווה איום ממשי ומיידי לכל מערכות החיים. בתוכנית האסטרטגית "ישראל 2028", אשר נכתבה על-ידי מועצה ציבורית בראשות אלי הורביץ ודוד ברודט, נטען כי המשך הידרדרות ההשכלה יוביל לשלילת יתרונה היחסי של ישראל.⁹
2. ירידה במשמעות הלמידה בילדות. כיום ברור לכול כי רכישת ידע בילדות אינה ערובה לסיגול מיומנויות שתידרשנה מהלומדים בהתבגרותם, וכי עליהם להמשיך וללמוד לאורך כל חייהם.

3. חיזוק ההשכלה של מבוגרים תורם ישירות לחיזוק ההשכלה של הילדים. מחקרים מלמדים כי ילד המגיע ממשפחה שערכי הלימוד מוטבעים בה היטב, גם אם היא סובלת מעוני, ימצא את דרכו למערכת אקדמית. ילד ממשפחה אשר אינה מעריכה או מקדמת השכלה, ייותר מאחור, השכלתית ואף כלכלית. במקביל נמצא, כי ככל שרמת ההשכלה של ההורים נמוכה, כך קטנה ההסתברות שילדם ישיג תעודת בגרות ויצליח להיכנס לאוניברסיטה (ר' לוחות בנספח 1). כך מונצחת הדרה מעמדית בין-דורית לאורך השנים.

מכל אלו עולה הצורך לערוך שינוי בתפיסת העולם: על המדינה להשקיע בחינוך ובלמידה לכל אורך החיים של אזרחיה, ולא לעצור תהליך זה עם סיום בית-הספר או נשירה ממנו. רק תפיסה כזאת תוכל לשמר את יתרונו היחסי של ההון האנושי המצוי בישראל.

3.2.3 חיזוק החוסן החברתי

העוצמה החברתית של ישראל, חוסנה ולכידותה נפגעו בשנים האחרונות עקב התרחבות הפערים החברתיים-כלכליים. שתי התופעות הבולטות בתחום זה פורטו במסמך המדיניות הכלכלי אשר הוגש לראש הממשלה.¹⁰

1. תחולת עוני גבוהה ומתמשכת. מצב זה, לדעת כותבי המסמך, אינו מהווה רק אות קלון למדינת ישראל אלא גם מאיים על המשך שגשוגו של המשק. עוני זה, הם מעריכים, יוביל לכך שכשליש מהעובדים הצעירים שיתווספו למעגל העבודה בעוד 5-10 שנים יגיעו לשם עם תקרים מובהקים בחינוך, בבריאות ובכישורים אחרים הדרושים לשם מיצוי הפוטנציאל היצרני שלהם.

2. אי שוויון מתרחב. אי השוויון במדינת ישראל, הנמדד באמצעות מדד ג'יני, הוא הגבוה ביותר בין מדינות ה-OECD. אי-שוויון זה מאיים על הלכידות החברתית והיבטים רבים הנגזרים ממנה, החל בפשיעה וכלה באי רצון לשאת בנטל הביטחוני. הכותבים מדווחים כי מחקרים אמפיריים רבים הראו כי התרחבות אי השוויון קשורה בראש ובראשונה לאי שוויון בחלוקת הידע, ההשכלה וכישורי העבודה.

משמע: העוני ואי-השוויון קשורים קשר ישיר לרמת ההשכלה. היעדר השכלה הוא גורם מהותי לאבטלה,¹¹ ופערי שכר נגזרים מרמת השכלה.¹² הצמיחה בישראל היא מוטת-השכלה, כלומר: במצב שבו המשק צומח, מצב המשכילים משתפר בעוד מצבם היחסי של הבלתי משכילים מתדרדר.¹³

כותבי התוכנית האסטרטגית "ישראל 2028" טוענים¹⁴ כי הנצחת הפערים בהשכלה והימנעות רחבת היקף מהשתתפות בכוח העבודה יעמיקו וירחיבו את תופעת העוני ויובילו לקיטוב חברתי, הכרוך בנטל כלכלי גובר על שכבת ביניים רחבה. קיטוב זה עלול לעודד עזיבה לחו"ל של אזרחים שתרומתם משמעותית לעוצמת המשק ולחוסנה החברתי של המדינה.

צא ולמד שלחינוך ולהשכלה תפקיד מפתח בחיזוק ובפיתוח ההון החברתי. על המדינה לספק אפשרויות להרחבת השכלה ולהשלמת השכלה לכל אזרח. כך טען פילוסוף החינוך הנודע ג'ון דיואי: הון חברתי מורכב מההון האישי של כל אדם, המושם לכאורה בהצבר במרכז המעגל האנושי. מכל

התרומות הללו יכול כל אדם ליטול את הדרוש לו. המשימה האנושית הגדולה היא להגדיל ככל האפשר את האוצר האנושי באמצעות חינוך ולמידה, של כולם, בכל הגילים.

3.3 המסקנה

המפתח להצלחת ישראל, חברתה ואזרחיה טמון בהשקעה משמעותית ושיטתית בלמידה מתמשכת – השקעה אשר אינה מסתיימת עם תום בית-הספר אלא נמשכת לכל אורך חייו של האדם. השקעה זו תופנה בראש ובראשונה לאוכלוסיות המודרות. ההשקעה המיועדת תעניק לכל אדם הזדמנות לרכוש יכולות וכלים התואמים את שאיפותיו ואת נסיבות חייו, ובמקביל תסייע למדינה לספק את צרכי התעסוקה המתפתחים.

4. למידת מבוגרים בישראל – האם יש צורך במדיניות?

4.1 מדיניות ותקצוב

מאז ומתמיד נתפס חינוך מבוגרים במורשת היהודית כלימוד מתמיד בעל ערך עליון.¹⁵ ערך זה מומש

בשיטות שונות ובתנאים סביבתיים שונים.¹⁶ שורשי פעילות למידת המבוגרים בישראל מזהים עם פועלו של ברל כצנלסון בימי העלייה השנייה. כצנלסון ראה בהנחלת הלשון העברית ותרבותה את גולת הכותרת של הישגי התרבות העברית החדשה. ידיעת קרוא וכתוב בעברית הוגדרה מטרה לאומית, ולשם מימוש מטרה זו התקיימה למידת מבוגרים בתקופות שונות ותחת כותרות שונות, כגון הכותרת "ביעור הבערות"¹⁷ שנעשה בה שימוש בעבר ו"הקניית אוריינות" בלשוננו כיום.

לפני קום המדינה התקיימה פעילות לימוד למבוגרים בישראל במסגרות שונות, לצרכים מוגבלים בהיקף ובטווח. פעילות זו התרחבה עם הקמת מדינת ישראל והופעלה על-ידי משרדי ממשלה וארגונים ציבוריים מגוונים, בהם: משרדי החינוך, התמ"ת, השירותים החברתיים, הקליטה, הבריאות, החקלאות, האוניברסיטאות והמכללות, נציבות שירות המדינה, מרכז ההסברה, האגודה לקידום החינוך, הסתדרויות העובדים, הרשויות המקומיות, התנועה הקיבוצית, צה"ל, מתנ"סים, עמותות (כגון "יד בן-צבי", "בינה") ומוזיאונים.

למרות החשיבות הגוברת בשנים האחרונות שמייחסים בעולם ללימוד לאורך החיים, בישראל רבות העדויות למיקומו ההולך ויורד של הנושא בסדר העדיפויות הלאומי: הגוף העוסק בישראל בלמידת מבוגרים לשמו הוא האגף לחינוך מבוגרים במשרד החינוך. האגף מתווה, יוזם ומממן פעולות לימוד של מבוגרים בשם המדינה,¹⁸ אולם תקציבו הצטמצם ביותר בשנים האחרונות: בשנת 2005 עמד תקציב האגף על 161 מיליון שקל, ובשנת 2006 הוא קטן ל-146 מיליון שקל, ב-2007 ל-125 מיליון שקל ובשנת 2008 הוא עומד על 87 מיליון שקל בלבד.¹⁹ כלומר, במהלך שלוש שנים חלה ירידה של כמעט 50% בתקציבים המיועדים לנושא זה.

המקרה של בריטניה

ב-1998 הממשלה הוציאה לאור את "הנייר הירוק" (The Green Paper) המתאר מדיניות חדשה תחת הכותרת "עידן הלמידה". על בסיס נייר זה נקבעו תקנות וחוקים כגון:

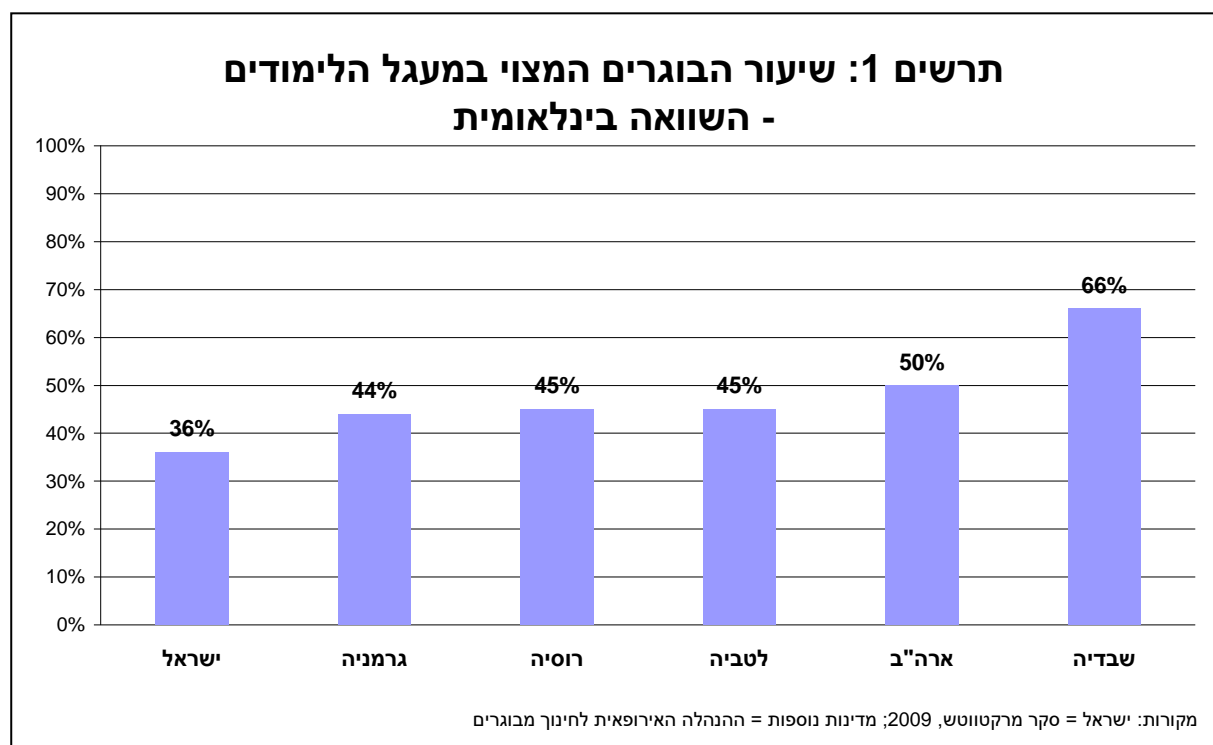
- בעידן הנוכחי חובה להכין את התשתית ללמידה ולחינוך לאורך החיים כמפתח לפיתוח התבונה האנושית והחזון.
- מן ההכרח שלכל אזרח תהיה הזכות ליצור וללמוד. יש להעמיד את האנשים במרכז ולאפשר למידה במסגרות שבהם יבחרו.
- על המדינה להסיר את המחסומים ללמידה לאורך החיים על-ידי יצירת מסגרות למידה נגישות לאדם, כל יום בשבוע ולאורך השנה, על-פי סטנדרטים גבוהים של הוראה והכשרה.
- יש לסייע ללומדים בסבסוד הלמידה, סבסוד מסגרות לילדים בזמן למידה של ההורים, וכן ליצור חשבון אישי שבו משקיעים הפרט והממשלה כדי ליצור תשתית פיננסית ללמידה לאורך החיים.
- יש ליצור שותפות ממשלתית עם מעסיקים ליצירת מסגרות למידה ופיתוח לעובדים.
- יש להרחיב את האפשרויות ללמוד בקהילה וסביב צרכיה וכן סביב צורכי המשפחה.
(לדוגמאות נוספות - ר' נספח 3)

4.2 לומדים בישראל

נתוני משרד החינוך והלמ"ס מלמדים²⁰ כי בשנים 2006-2007 היו לכל היותר חצי מיליון ישראלים במעגל הלמידה במסגרות מתוקצבות (משרד החינוך, תמ"ת, גמול השתלמות, אוניברסיטאות וקתדראות). כלומר, כ-10% בלבד מאוכלוסיית הבוגרים בישראל.

כדי לבחון את המצב כיום ולכלול גם את המצויים במעגל הלמידה הבלתי מתוקצב, הזמינה ההתאגדות הישראלית לחינוך מבוגרים סקר ממכון המחקר מרקט-ווטש. בסקר, שכלל 903 משיבים המהווים מדגם מייצג של ישראלים בני 18 ומעלה, נמצא כי שיעור הבוגרים הישראלים המצוי במעגל הלמידה הוא 36%²¹, בכלל זה בוגרים המצויים בלימודים אקדמאים, בהכשרה מקצועית, בלמידה בקורסים והרצאות כלליים ובלמידה בקבוצות חברים.

שיעור זה נמוך משמעותית מנתונים מקובלים באירופה ובארה"ב: 44% - 66% (ר' תרשים 1 להלן).

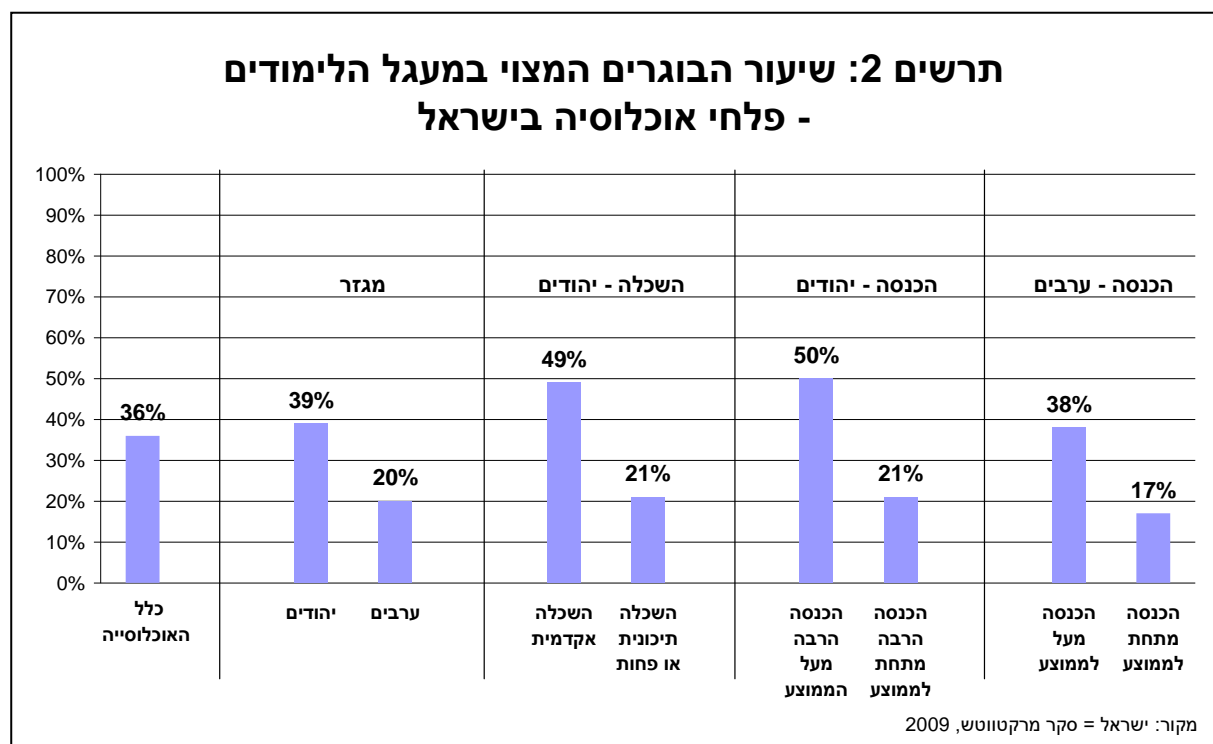

כלומר, בתרבות שהוקירה באופן מסורתי את הלימוד כערך, ההשתתפות בלמידה נמוכה מאוד: הן ביחס למתרחש במדינות אחרות, והן ביחס למצב האידיאלי – 100% השתתפות.

4.3 שיעורי השתתפות בלימוד

מחקרים שונים מעידים כי מסגרות הלימוד למבוגרים הקיימות בישראל אינן זמינות לכול, אינן מגוונות דיין ולעתים קרובות מדי אינן מספקות מענה לצורכי הקהלים אשר בקרבם הן מופעלות. בנייתו שבוצע על-ידי ות"ת,²² לדוגמה, נמצא כי תושבי הפריפריה ותושבים ערבים אינם מצטרפים למערכת ההשכלה הגבוהה כמו תושבי המרכז. עם זאת, הדו"ח הוכיח כי כאשר פועלים נקודתית ניתן לקדם את התושבים האלו, לדוגמה באמצעות פתיחת מכינות קדם אקדמיות ובשינוי של הפיזור הגיאוגרפי של מוסדות הלימוד.

גם ממצאי המחקר שבוצע על-ידי מרקט-ווטש מאששים זאת: רמות ההשתתפות במעגלי הלימוד נמוכות במיוחד בקרב האוכלוסיות המוחלשות, קרי בעלי השכלה נמוכה, בעלי הכנסה נמוכה וערבים (ר' תרשים 2 להלן).

כלומר, דווקא האוכלוסיות המוחלשות, אשר זקוקות ללמידה יותר מאחרות, משתתפות בה בשיעורים נמוכים יחסית, ובכך מנציחות את מעמדן הנמוך.

4.4 המסקנה

הנחתנו היא כי שיעור הלומדים הנמוך בישראל נובע משני מכשולים מרכזיים:²³ היעדר מודעות בקרב כלל הציבור ובקרב מקבלי ההחלטות; היעדר מימון ממשלתי משמעותי, חקיקה ותמריצים.

לאור זאת מוצגים בפרק הבא עקרונות להתוויית מדיניות "ישראל חברה לומדת". עקרונות אלה נשענים על התפיסה של "למידה לאורך החיים", משמע יצירת תשתית מתכללת למיסוד הלימוד לאורך החיים בקרב האוכלוסיות החזקות והמודרות כאחד.

מדיניות זו אינה מציעה פיתרון קסם בדיד לאתגרים הניצבים בפני החברה והכלכלה הישראלית. מימושה מהווה תנאי יסוד ליישום יעיל ומוצלח של שלל האמצעים המוכוונים לטיפול במכלול האתגרים הניצבים בפני החברה בישראל.

5. קווים מנחים למדיניות "ישראל חברה לומדת"

5.1 החזון

החברה במדינת ישראל תהיה חברה לומדת, המאפשרת לכל אחד מתושביה להתפתח וללמוד לאורך כל החיים, ללא הדרה, לצורך פיתוח ואיכות חיים טובה. בכך יש גם לסייע לקידום הישגי המדינה בעידן הגלובלי.

5.2 הראציונל

למידה היא זכות טבעית: השאלה המרכזית אינה מהי הזכות ללמוד ולמי הזכות ללמוד. השאלה המרכזית היא, מה האדם רוצה ויכול להיות? המענה לשאלה זו נמצא בתחום הלמידה. טבעו הבסיסי של האדם הוא ללמוד. האדם הוא יצור 'אוסף דעת' ויוצר דעת. איסוף ויצירת הדעת הם תהליך הלמידה.

מהות הלמידה: למידה היא תהליך אישי של רכישת בעלות על ידע ודעת, שבאמצעותם מפותח הפוטנציאל האנושי ומוצא מהכוח אל הפועל - בתחומי ההכרה, הרגש, הטכנולוגיה וההתנהגות.

חשיבות הלמידה: הלמידה תורמת לעידון ולשכלול של חיי האדם. היא מרחיבה את עולמו, מרחיקה את הגבולות המגבילים אותו ומגדילה את יכולתו לממש את עצמו. ככל שילמד, יוכל האדם לעצב את עולמו ולשלוט בגורלו, ובעיקר לקחת אחריות על חייו ואף על האחר בחברה.

למידה נרחבת ומעמיקה, זמינה ונגישה לכול, מאפשרת פיתוח חברה הדואגת לכל פרט שבתוכה ומונעת הדרה מכל סיבה. גורמים אלה תורמים אף לחוסנה וללכידותה של החברה ומבטיחים לה בריאות ואריכות ימים.

משך הלמידה: למידה ולימוד הם מאפייני יסודי בחיי אדם. בתהליך בלתי פוסק במהלך כל החיים בני אדם לומדים להבין את ההתנסויות של עצמם ושל אחרים. הם מעניקים להן משמעות, מעצבים באמצעותן תובנות חיים, ומפתחים יכולות וכישורים המקלים עליהם את ההתנהלות במערכות החיים. תהליכים אלה מתרחשים לכל אורך חייהם.

תהליכי הלמידה: למידה מתרחשת כל העת, במסגרות שונות ובצורות שונות, פורמאליות ולא פורמאליות, ממוסדות ולא ממוסדות.

האחריות ללמידה: חיונית ההכרה בחשיבות הבעלות על הידע, שהיא מפתח להתמודדות עם משימות החיים של היחיד ושל החברה בימינו. היא המקור לטיפוח תפיסת עולם של זכויות האדם. היא התשתית למתן הכבוד לפלורליזם תרבותי ולפעילות רב תרבותית משלבת. ההכרה הזו מעמידה אתגר אישי-פרטי בצד אתגר חברתי לאומי. כדי להתמודד עם אתגרים אלה על המדינה, באמצעות

"הוי זהיר לקרות בתורה תמיד אשר תוכל לקיימה, וכאשר תקום מן הספר תחפש באשר למדת אם יש בו דבר שתוכל לקיימו" (משה בן נחמן - הרמב"ן, אגרת לבנו).

"אלא זאת הדרך הנאה והקלה ביותר: לבלתי עשוק אחרים, אלא שיהא אדם מתקין עצמו להשביח ככל האפשר" (אפלטון. ההתנצלות).

כל מערכותיה, לקחת אחריות ולהוביל מהלך כולל ומתכלל, שיאפשר לכל אדם את הנחלת הלמידה באורחות חיו ויקדם את החברה כחברה לומדת.

5.3 העקרונות המנחים

"למידה לאורך החיים" (Lifelong Learning) היא תפיסת עולם המתבססת על מחקר ועובדות, לפיהם במאה ה-21, למידה היא הגורם החשוב ביותר להתפתחות ולהתמודדות עם האתגרים החדשים שמציבה הסביבה המשתנה – הן עבור הפרט והן עבור החברה. הנציבות האירופית מגדירה תחום זה כמטריה הכוללת "את כל פעילויות הלמידה בעלות מטרה, הנעשות על בסיס נמשך ומתוך כוונה לשפר את הידע, המיומנות והיכולות"²⁴.

מתוך הצהרת אונסק"ו – 1997

Recognition of the right to education and the right to learn throughout life is more than ever a necessity; it is the right to read and write, the right to question and analyze, the right to have access to resources, and to develop and practice individual and collective skills and competences.

(להצהרה השלמה – ר' נספח 2)

מתוך הצהרת האו"ם – 2001

Urging Member States, in close partnership with international organizations, as well as non-governmental organizations, to promote the right to education for all and to create conditions for all for learning throughout life..

(להצהרה השלמה – ר' נספח 3)

תפיסה זו הולכת ומבססת את אחיזתה בעולם המערבי. החשיבות המיוחסת לה כיום מצאה את ביטויה, בין היתר, בוועידות בינלאומיות כמו ועידת ליסבון של האיחוד האירופי²⁵. היא מעוגנת, בין השאר, בהצהרת אונסק"ו כפי שנוסחה ב-1997²⁶, וכן בהגדרת האו"ם לעשור 2003-2012 כעשור האוריינות: "אוריינות-חינוך לכל"²⁷.

למידה לאורך החיים מבוססת על ערכי המוסר, הדמוקרטיה וזכויות הפרט לשוויון ביכולת למימוש הזדמנויות, להתפתחות, למוביליות חברתית-כלכלית ולאיכות חיים משופרת. זוהי זכות המוקנית לכל אדם - ללא הבדל לאום, דת, גזע, מין, גיל, מצב משפחתי ומצב כלכלי – אשר רשאי לממש אותה במועד המתאים לו ולנסיבות חיו.

למידה לאורך החיים מתבססת על העקרונות הבאים:

- ייעוד. למידה לאורך החיים עוסקת במיצי הפוטנציאל האישי של כל אדם לאורך חיו, תוך מתן דגש על תפקוד בעיתות של שינוי ותמורה. ברמת הפרט, המשמעות של מיצוי זה מתורגמת לתחושת מסוגלות עצמית, המבטיחה את עצמאותו ופעילותו. לכך גם משמעות חברתית-כלכלית עצומה: המיצי האישי של האדם מגדיל את תחושת השתייכות, המעורבות והנכונות לתרום ומקטין את תלותו בתמיכות.
- שוויון ונגישות. ארגון הלמידה בסביבה הגיאוגרפית של הלומד; אפשר כניסה קלה למידע איכותי טוב, לקבלת הדרכה וייעוץ לגבי אפשרויות למידה לכל הגילאים.
- פילוסופיית הלמידה. למידה כיתה כולל, המבוסס על רכישה של ידע, פיתוח מיומנויות, צבירת ניסיון ויצירת תכנים חדשים. תפיסה זו מכסה טווח גדול של אופני למידה: למידה פורמאלית, למידה בלתי פורמאלית, למידה המכוונת ע"י הלומד עצמו, למידת עמיתים, למידה קבוצתית. זאת, תוך שימוש בכלים הנרכשים בהתנסות יומיומית וביצירת כלים חדשים המותאמים לשאיפותיו ולצרכיו, וכן דגש על שיטות מבוססות דיאלוג לחלופין עם שימוש בידע המוכתב מבחוץ.

- הלומד במרכז. התכנים הנלמדים ומסגרות הלימוד מותאמות לצרכי הלומד, יכולותיו ורצונותיו. על כן, התכנים, הגישות והשיטות מגוונים מאוד. עליהם לכלול זה לצד זה תכנים פונקציונאליים המיועדים לשיפור היכולות המקצועיות, וגם למידה של כישורי חיים כגון הורות, בריאות וצרכנות.
- תקינה, מחקר ותגמול. מערכת סדורה ומוסכמת של תקינה, מדדי הערכה ותגמולים תבטיח כי התוכנית תממש את מטרותיה.

5.4 היעדים והמטרות

5.4.1 היעדים האסטרטגיים

היעד הראשי הוא קיום מדיניות לאומית המעצבת אקלים למידה, שתקדם את ישראל של המאה ה-21 לחברה משכילה ולומדת, חברה העושה שימוש במשאבים הקיימים בסביבתה ובמשאבים חדשים להסרת חסמי הלמידה. מדיניות זו תעשיר את הלמידה וההשכלה, תממש כל אלה ליצירה בתוך החיים ולמען החיים בחתירה לקידום הצמיחה האישית של אזרחיה.

לצורך זה נדרש:

- הצבת ערך הלמידה וההשכלה לאורך החיים ופיתוח ההון האנושי במרכז סדר היום הציבורי ולהוביל למימוש;
- קידום מחויבות ממשלתית, חקיקה ממסדית, תקינה מקצועית ותמיכה תקציבית תומכות למידה לאורך החיים;
- הבטחת זמינות ונגישות של לימודים לכל האזרחים, ללא מחסום של גיל, מגדר, גזע, לאום, שפה, מעמד כלכלי, יכולות ומגבלות.

5.4.2 המטרות האופרטיביות

ואלה תחומי הפעולה על-פי סדר העדיפויות למימושן:

1. פיתוח כישורי החיים בסביבה המשתנה;
2. התמודדות בשדה התעסוקה וקידום בקריירה;
3. צמצום פערים חברתיים-כלכליים והשכלה;
4. חיזוק אוכלוסיות עם צרכים מיוחדים;
5. פיתוח והעמקת המעורבות האזרחית;
6. חיזוק התא המשפחתי והסולידריות הקהילתית;
7. קידום המימוש של פנאי פעיל מועיל ותורם.

להלן המטרות במפורט.

1. פיתוח כישורי החיים בסביבה המשתנה. בתקופה בה אנו מצויים חלו השינויים הגדולים ביותר בדפוסי המחיה של בני האדם, והקפיצה הגדולה ביותר – היווצרות חברת המידע. עלינו להסתגל באופן מתמיד לשינויים חברתיים וטכנולוגיים. דוגמה

בולטת היא כניסת המחשוב ואחריו האינטרנט, אשר משפיעים על מגוון תחומי החיים: תעסוקה, חברה, פנאי, בריאות. המדיניות המוצעת תספק נגישות וזמינות לכל אחד ואחד מתושבי ישראל לרכישת כלים בסיסיים וכשירותים, של חשיבה ושל תפעול, של צריכה ביקורתית ושל יכולות הבעה ויצירה, אשר יסייעו לו להסתגל לשינויים תכופים אלו ויקדמו אותו במהלך חייו תוך שיפור איכותם.

2. התמודדות בשדה התעסוקה וקידום הקריירה. שדה התעסוקה נמצא היום בתהליכים של שינוי מהותי: שינוי בסוג העיסוקים ובהיקפיהם, עלייה במספר שנות העבודה של עובדים, שינויים מתמידים בהגדרות התפקידים, בתכולותיהם, באמצעים המופעלים על-ידי העובד למימושם. במקביל, בישראל קיים מתאם בין השכלה להכנסה, והשכלה פורמאלית מעטה מהווה חסם כניסה לתפקידים רבים ו/או לקידום. על המדיניות המוצעת להוביל לבחינת צרכי העולם העסקי, הנוכחיים והעתידיים, באזורים ובישובים השונים, לצורך תכנון והרחבת ההיצע של הכשרות כלליות ומקצועיות, וכן למידה רלוונטית, כך שיתאימו לצרכי השוק ויסייעו לעובדים ולמעסיקים להתמודד עם שינויים אלו.

3. צמצום פערים חברתיים-כלכליים והשכלה. מדינת ישראל סובלת ממצאות של פערים משמעותיים בין קבוצות אוכלוסיה שונות – פערים ברמת ההון וברמת ההשכלה. לצד בעלי ממון שהכנסתם נאמדת במאות אלפי שקלים לחודש, 35% מהנשים השכירות משתכרות שכר חודשי שגובהו עד שכר המינימום. במקביל, לצד השיעור הגבוה ביותר בעולם של בעלי תואר שלישי לנפש, בישראל עדיין 250,000 הם אנאלפביתים וכ-800,000 מעוטי השכלה. שינוי מאפייני ההשכלה וההכשרה של אנשים אלה הוא בלתי אפשרי ללא התערבות המדינה. מצופה שהמדיניות המוצעת תספק תשתית לרכישת השכלה והכשרה (סל "לימודי יסוד") של אנשים הנזקקים לכך, בעיקר בקרב נשים ומיעוטים אתניים. "סל" זה יכלול הן את תוכניות הלימוד והן תמיכה אשר תאפשר להם נגישות ללימודים. בכך היא תסייע למעוניינים לנייד את מעמדם הכלכלי-חברתי, ותוביל באופן עקיף להעלאת רמת ההשכלה של ילדיהם.

4. חיזוק אוכלוסיות עם צרכים מיוחדים. אוכלוסיות עם צרכים מיוחדים - בהן עולים חדשים וותיקים, מהגרי עבודה, קשישים, נכים, אסירים, נפגעי סמים ונפגעי נפש - סובלות מחסמי נגישות להשכלה, לתעסוקה ולהכנסה. החברה דוחה אותם ומסלילה אותם לשוליים. על המדיניות המוצעת לקדם תוכניות פרטניות לכל אוכלוסיה ואוכלוסיה על-פי צרכיה, ובמקביל לעודד את אותם האנשים להצטרף לתוכנית, לחזק את ביטחונם האישי בכוחם וביכולותיהם, ולתעל את דרכם מן השוליים פנימה.

5. פיתוח והעמקת המעורבות האזרחית. מעורבות אזרחית היא התנהגות נלמדת, הנשענת על היסטוריה של אקטיביזם ועל הקמת ישראל כחברה דמוקרטית. בשנים האחרונות חלה נסיגה במעורבות הכללית של האזרחים, הבאה לידי ביטוי בנסיגה בשיעורי ההצבעה בבחירות. במקביל, מתחילים להתפתח דפוסי מעורבות חדשים הנשענים על החברה האזרחית, המאפיינים בשלב זה מגזרים מצומצמים. על המדיניות המוצעת לספק לאזרחים כלים לפיתוח יכולת ההשפעה וידע בנושאים שעל

סדר היום, כדי לאפשר את השתתפותם המוגברת בדיון הציבורי ובתהליכי קבלת החלטות המשפיעות על חייהם.

6. חיזוק התא המשפחתי והסולידריות הקהילתית. התא המשפחתי והסולידריות החברתית עוברים שינויים רבים. מתוך הכרה וידיעה שאין תחליף לשני מבנים יסודיים אלו, יש צורך לחיזוק המשפחה על שלל מבניה והעצמת היחסים בתוך הקהילה, וכן לפיתוח החוסן המשפחתי והקהילתי. המדיניות המוצעת תחזק את איכות החיים בתא המשפחתי ואת הסולידריות הקהילתית. זאת, באמצעות הנחלת ידע, פיתוח כישורי חיים ומתן כלים, לניהול חיים משפחתיים, ולתפקוד משפחתי והורי מותאם, ראוי ורלוונטי.

7. קידום המימוש של פנאי פעיל מועיל ותורם. בחברה המערבית חלה עלייה בשעות "החופשיות" העומדות לרשות הפרט, וקיימת ציפייה כי עלייה זו תימשך עקב עלייה בתחולת החיים וירידה בשעות העבודה. פעילות פנאי אינה נעשית מתוך מחויבות לעבודה, למשפחה, או לחברה, אלא מתוך בחירה ולמימוש מגוון מטרות. גישת ה"פנאי עם ייעוד" סוברת, שקיימת עדיפות כי הפרט ינצל את שעות הפנאי לטובת לימוד המיועד לפתח ולהעשיר את עצמו, כמו גם כדי לתרום לחברה. כיום, קבוצות רחבות אינן יכולות לממש פעילות פנאי מועיל ותורם, עקב חוסר היצע ו/או מחסור במשאבים. על המדיניות המוצעת להוביל לחלוקה צודקת ושוויונית של אפשרויות הפנאי.

בנוסף, המדיניות תפעל לחיזוק ולקידום מקצוע הוראת המבוגרים.

1. קידום חינוך המבוגרים ב"חברה הלומדת" כתחום דעת. החברה הלומדת מושתתת על חלוקה בין חינוך פורמאלי (גילאי 3 – 18) לחינוך מבוגרים, המהווה תחום אקדמי ומקצועי (אנדרגוגיה) ההולך וכובש את מקומו בעולם. זהו תחום דעת ותחום פעולה השונה מחינוך ילדים, והמצריך לימוד, התמקצעות והתמחות. ייחודו בא לידי ביטוי בהכשרה שהוא מעניק לסגל ההנחה של מבוגרים בבנייה ובביצוע של תכניות לימודים ייחודיות, ובמסלולי הלימוד הגמישים שהוא מציע ללומד המבוגר בהתאם לצרכיו. חינוך המבוגרים בישראל אינו זוכה עדיין להכרה מקצועית ואקדמית, ומשום כך לא קיימים מסלולי הכשרה לתחום ולא מתקיים מחקר משמעותי. במצב זה, איכות התוצרים של הפעולות המתקיימות אינה נבחנת, ולגורמים מקצועיים מוכרים אין השפעה על איכות הפעולות הנעשות בתחום. במסגרת המדיניות המוצעת יש לפעול לשילוב חינוך מבוגרים כדיסציפלינה במוסדות אקדמאיים. יש להקים מרכז לחינוך ולמידת מבוגרים, שירכז את המידע, יעודד פרסום, מחקר, הערכה ובקרה של פרויקטים, ויפעל לפיתוח קשרים בינלאומיים עם הגופים העוסקים בחינוך מבוגרים.

2. דרכי הוראה. דרכי ההוראה תהיינה דיאלוגיות: שוויוניות, סימטריות, מכבדות ודיאלוגיות. יחסי מורים-לומדים יהיו שוויוניים. לא יהיו מכתבי חומר, אלא מעודדי יצירתיות וביטוי עצמי של הלומדים. יחסים אלה יהיו מודל להתייחסות מכילה, סובלנית, רב-תרבותית ומקבלת כל 'אחר'.

5.4.3 המדדים

הצלחת המדיניות המוצעת תימדד על פי שלושה מדדי על:

1. תשומות: רמת ההשקעה הכספית המוחלטת, וכאחוז מהתל"ג, במימון לימודים של בני 18 ומעלה;
2. השתתפות: שיעור האנשים, בני 18 ומעלה, אשר נמצאים במהלך השנה בתהליך של למידה הכולל לפחות 100 שעות לימוד;
3. תפוקות: עלייה בשיעור האנשים, בני 18 ומעלה, אשר –
  - אינם אנאלפביתים,
  - בעלי אוריינות בסיסית,
  - בעלי תעודת מקצוע ו/או תעודה אקדמית.

מדדים אלו יפורקו למדדים פרטניים. במקביל, מדדי משנה יוצבו לפלחי אוכלוסיה שונים.

5.5 התכנים והתוכניות

תכני המדיניות נגזרים ממטרותיה, ועליהם להיות מותאמים לקהלי היעד השונים. במיוחד נכון הדבר לתכנים העוסקים בהכשרות מקצועיות, הנגזרות מהצרכים המשתנים בשוק, ולתכני ההעשרה והפיתוח האישי הנגזרים מאורחות החיים ומהביקוש השוררים באותה עת. כלומר, לקהלים מוגדרים בעיתות מוגדרות יוצע סל מתאים ורלוונטי.

להלן רשימה של תכנים שמומלץ כי יהוו תכני יסוד. הרשימה מבוססת על הצרכים המיידיים השוררים בחברה הישראלית, חברה עם ריבוי תרבויות, רוויית פערים ועמוסת מתחים, בשילוב עם הצרכים אשר הוגדרו על-ידי אונסק"ו והנציבות האירופאית. התכנים מחולקים לשלוש משפחות תוכן.

1. אוריינות בסיסית – "דרכון לחיים". אוריינות בסיסית היא יכולת הפרט להבין

ולהשתמש במידע כתוב בחיי יומיום, בעבודה, בבית, בבית-הספר ובקהילה, כדי להשיג את מטרותיו האישיות ולפתח את יכולותיו וידיעותיו. אוריינות זו מהווה תנאי הכרחי ליכולתו של הפרט להסתדר בחייו האישיים ובחברה. התכנים שלהלן מיועדים לשכבות החלשות בחברה וקרובים מיומנויות להתמודדות (coping skills). הם כוללים:

- קריאה, כתיבה ודיבור – עברית;
- פעולות חשבון בסיסיות;
- הכרות עם מושגי יסוד בתחומי הכלכלה, הפוליטיקה והחברה;
- מיומנויות טכנולוגיות בסיסיות, כגון הפעלת מחשב, התחברות לאינטרנט, שימוש בתוכנת המייל.

על תכנים אלו להינתן תוך כדי חיזוק הביטחון העצמי של הפרט, ועידודו לעשות בהם שימוש.

2. כשירויות מורחבות. כשירויות מורחבות הינן כשירויות המבטיחות כי הפרט יעמוד בהצלחה במשימות מורכבות במהלך חייו. לצורך כך עליו לעשות שימוש בממדים קוגניטיביים אך גם לא קוגניטיביים. לדוגמה, עליו להיות בעל יכולת דיבור אך גם בעל יכולת לניהול משברים. התכנים הבאים מיועדים למי שכבר מחזיק באוריינות בסיסית. הם כוללים:

- מיומנויות חברתיות ותקשורתיות להתנהלות במסגרות חברתיות, כגון קיום יחסים חברתיים, ניהול צוות וניהול משא ומתן;
- כישורי משפחה, כמו גידול ילדים ונכדים, פיתרון קונפליקטים, הזדקנות במשפחה;
- יזמות כלכלית וחברתית, כגון כיצד להתפתח בעבודה וכיצד להקים עסק קטן;
- קריאה, כתיבה ודיבור באנגלית, וכן בעברית לערבים ובערבית ליהודים;
- כישורים טכנולוגיים מתקדמים, כגון שפות תכנות, בניית אתרים.

3. תכנים ערכיים ולאומיים. אלה מיועדים לחזק את הסולידריות בין פרטים וזהות עם החברה. שלא כמו תחומי התוכן הקודמים, תכנים אלה אינם נלמדים במסגרת תוכנית נפרדת אלא משולבים בכל אחת מהתוכניות באופן עקיף. בשלב הראשון מומלץ כי יקודם הערך של רב-תרבותיות ויכולת קבלת האחר והשונה, למען גיבוש ישראל לחברה סובלנית יותר.

5.6 תהליכי אספקת הלמידה

על תהליכי הלמידה לממש, בהלימה עם מטרות התוכנית, את עקרונות הלמידה של הלומד המבוגר:

- עקרון הסובייקטיביות: הלומד הוא סובייקט העומד במרכז התהליך. הלמידה צריכה לתת מענה לצרכיו, ליכולותיו ולרצונותיו;
- עקרון הבחירה וזכות הבחירה: לומד בוגר הוא ריבון המחליט לגבי לימודיו;
- עקרון הרלוונטיות: הפרט לומד תכנים, נושאים וסוגיות הרלוונטיות לתפיסתו את משימות חייו ואשר הוא מגלה בהם עניין וצורך;
- עקרון הנגישות והזמינות: כדי שתתקיים למידה יש צורך בקיום נגישות וזמינותה, שיתאימו למשאבי הלומד (מקום, זמן, תקצוב).

על בסיס עקרונות אלו הוגדרו תנאים חיוניים לקיום למידת המבוגרים:

1. קיום שירותים מקדמי למידה -

- אבחון רמות למידה ויכולות למידה,
- יעוץ בנושא מסלולי למידה ותוכניות למידה,
- ליווי לימודי לומד לאורך הלמידה לשם תחזוקת הלמידה והלומד.

2. קיום מערך מחולל ומקיים למידה -

- הפעלת מרכז למידה יישובי / ארגוני,
- קיום מגוון עשיר של תכנים ותוכניות למידה,

- הצעת מסגרות למידה מגוונות - פרונטאלי, קבוצתי, למידה מרחוק, הרצאות, דיונים, סימפוזיונים, למידת עמיתים,
- הכנת צוות מנחים מומחים ללומדים מבוגרים,
- הפעלת תהליכי למידה במתכונת של דיאלוג ושוויון.

3. פיתוח מערך מאפשר, מנגיש ומזמן למידה -

- הקניית זכאות ללמידה של סל אוריינות בסיסי,
- סבסוד למידה לכל מבוגר,
- הקצאת שעות עבודה לצרכי למידה.

6. כיוונים להמשך חשיבה- היבטים יישומיים

במסמך זה מוצגת בפניכם התפישה והקווים המנחים למדיניות "ישראל חברה לומדת".

לא עסקנו במסמך בעיצוב אסטרטגיות ליישום שהן פועל יוצא של המדיניות. היבטים אסטרטגיים יעוצבו במשותף, לאחר גיבוש נוסף של המסמך, בעקבות תהליכי הדיון והשיח שיתפתחו בין הגופים העוסקים בלמידת מבוגרים ומפעילים אותה הלכה למעשה.

אסטרטגיות ליישום יהוו פרק ב' במסמך המדיניות. אנו חוזרים ומזמינים אתכם להגיב ולקדם חשיבה ושיח משותפים.

נספחים

נספח 1 – הקשר בין השכלת הורים להצלחת הילדים

תוצאות מבחן המיצ"ב תשס"ד (כיתה ה) לפי השכלת האם על פי השנתון הסטטיסטי 2007 -

ציון ממוצע

שנות לימוד של האם	עברית – חינוך עברי	ערבית – חינוך ערבי	אנגלית	
			חינוך עברי	חינוך ערבי
עד 8 שנות לימוד	62.1	49.9	63.9	65.0
9 – 12	67.5	56.6	67.9	70.2
13 – 15	72.3	67.3	74.0	80.7
+16	74.8	69.3	78.8	84.5

טווח השונות במשתנה של שנות לימוד של האם הוא הגדול ביותר בהשוואה למשתנים אחרים, כלומר, השכלת האם היא המשתנה המשפיע ביותר.

תוצאות מבחן המיצ"ב תשס"ד (כיתה ח) לפי השכלת האם על פי השנתון הסטטיסטי 2007 -

ציון ממוצע

שנות לימוד של האם	עברית – חינוך עברי	ערבית – חינוך ערבי	אנגלית	
			חינוך עברי	חינוך ערבי
עד 8 שנות לימוד	56.2	60.4	57.1	44.1
9 – 12	62.4	70.2	67.8	51.9
13 – 15	68.9	81.4	79.2	68.3
+16	72.4	86.5	85.7	72.1

טווח השונות במשתנה של שנות לימוד של האם הוא הגדול ביותר בהשוואה למשתנים אחרים, כלומר, השכלת האם היא המשתנה המשפיע ביותר.

נבחנים בבחינות בגרות, זכאים לתעודה ועומדים בבחינות הסף של האוניברסיטאות-תשס"ה לפי השכלת ההורים (על-פי נתוני הלמ"ס)

בכלל האוכלוסייה

שנות לימוד של האם	סה"כ תלמידי י"ב	נבחנים בבחינות בגרות ב-%	זכאים לתעודת בגרות – ב-%	עמדו בדרישות הסף של האוניברסיטאות
8 – 1	3,033	78.2%	38.4%	27.7%
9 – 12	34,716	84.9%	52.4%	43.2%
13 – 15	15,695	81.0%	64.4%	56.1%
+16	13,149	95.0%	79.4%	76.1%

שנות לימוד של האב	סה"כ תלמידי י"ב	נבחנים בבחינות בגרות ב-%	זכאים לתעודת בגרות – ב-%	עמדו בדרישות הסף של האוניברסיטאות
8 – 1	3,684	79.8%	38.6%	27.4%
9 – 12	30,395	85.0%	53.1%	43.9%
13 – 15	12,667	87.1%	66.9%	61.7%
+16	16,035	81.1%	68.0%	64.4%

במגזר הערבי

שנות לימוד של האם	סה"כ תלמידי י"ב	נבחנים בבחינות בגרות ב-%	זכאים לתעודת בגרות – ב %	עמדו בדרישות הסף של האוניברסיטאות
8 – 1	4,561	89.1%	40.7%	26.6%
12 – 9	5,701	94.0%	53.6%	43.3%
15 – 13	749	97.5%	79.3%	71.4%
+16	307	96.1%	83.4%	80.5%

שנות לימוד של האב	סה"כ תלמידי י"ב	נבחנים בבחינות בגרות ב-%	זכאים לתעודת בגרות – ב %	עמדו בדרישות הסף של האוניברסיטאות
8 – 1	4,915	88.7%	41.1%	27.0%
12 – 9	6,980	91.05%	47.0%	35.1%
15 – 13	1,031	96.5%	70.8%	63.2%
+16	885	97.0%	80.3%	76.1%

THE HAMBURG DECLARATION ON ADULT LEARNING

1. We, the participants in the Fifth International Conference on Adult Education, meeting in the Free and Hanseatic City of Hamburg, reaffirm that only human-centred development and a participatory society based on the full respect of human rights will lead to sustainable and equitable development. The informed and effective participation of men and women in every sphere of life is needed if humanity is to survive and to meet the challenges of the future.
2. Adult education thus becomes more than a right; it is a key to the twenty-first century. It is both a consequence of active citizenship and a condition for full participation in society. It is a powerful concept for fostering ecologically sustainable development, for promoting democracy, justice, gender equity, and scientific, social and economic development, and for building a world in which violent conflict is replaced by dialogue and a culture of peace based on justice. Adult learning can shape identity and give meaning to life. Learning throughout life implies a rethinking of content to reflect such factors as age, gender equality, disability, language, culture and economic disparities.
3. Adult education denotes the entire body of ongoing learning processes, formal or otherwise, whereby people regarded as adults by the society to which they belong develop their abilities, enrich their knowledge, and improve their technical or professional qualifications or turn them in a new direction to meet their own needs and those of their society. Adult learning encompasses both formal and continuing education, non-formal learning and the spectrum of informal and incidental learning available in a multicultural learning society, where theory- and practice-based approaches are recognized.
4. Though the content of adult learning and of education for children and adolescents will vary according to the economic, social, environmental and cultural context, and the needs of the people in the societies in which they take place, both are necessary elements of a new vision of education in which learning becomes truly lifelong. The perspective of learning throughout life commands such complementarity and continuity. The potential contribution of adult and continuing education to the creation of an informed and tolerant citizenry, economic and social development, the promotion of literacy, the alleviation of poverty and the preservation of the environment is enormous and should, therefore, be built upon.
5. The objectives of youth and adult education, viewed as a lifelong process, are to develop the autonomy and the sense of responsibility of people and communities, to reinforce the capacity to deal with the transformations taking place in the economy, in culture and in society as a whole, and to promote coexistence, tolerance and the informed and creative participation of citizens in their communities, in short to enable people and communities to take control of their destiny and society in order to face the challenges ahead. It is essential that approaches to adult learning be based on people's own heritage, culture, values and prior experiences and that the diverse ways in which these approaches are implemented enable and encourage every citizen to be actively involved and to have a voice.
6. This Conference recognizes the diversity of political, economic and social systems and governmental structures among Member States. In accordance with that diversity and to ensure full respect for human rights and fundamental freedoms, this Conference acknowledges that the particular circumstances of Member States will determine the measures governments may introduce to further the spirit of our objectives.
7. The representatives of governments and organizations participating in the Fifth International Conference on Adult Education have decided to explore together the potential and the future of adult learning, broadly and dynamically conceived within a framework of lifelong learning.

8. During the present decade, adult learning has undergone substantial changes and experienced enormous growth in scope and scale. In the knowledge-based societies that are emerging around the world, adult and continuing education have become an imperative in the community and at the workplace. New demands from society and working life raise expectations requiring each and every individual to continue renewing knowledge and skills throughout the whole of his or her life. At the heart of this transformation is a new role for the state and the emergence of expanded partnerships devoted to adult learning within civil society. The state remains the essential vehicle for ensuring the right to education for all, particularly for the most vulnerable groups of society, such as minorities and indigenous peoples, and for providing an overall policy framework. Within the new partnership emerging between the public, the private and the community sectors, the role of the state is shifting. It is not only a provider of adult education services but also an adviser, a funder, and a monitoring and evaluation agency. Governments and social partners must take the necessary measures to support individuals in expressing their educational needs and aspirations, and in gaining access to educational opportunities throughout their lives. Within governments, adult education is not confined to ministries of education; all ministries are engaged in promoting adult learning, and interministerial co-operation is essential. Moreover, employers, unions, non-governmental and community organizations, and indigenous people's and women's groups are involved and have a responsibility to interact and create opportunities for lifelong learning, with provision for recognition and accreditation.

9. Basic education for all means that people, whatever their age, have an opportunity, individually and collectively, to realize their potential. It is not only a right, it is also a duty and a responsibility both to others and to society as a whole. It is essential that the recognition of the right to education throughout life should be accompanied by measures to create the conditions required to exercise this right. The challenges of the twenty-first century cannot be met by governments, organizations or institutions alone; the energy, imagination and genius of people and their full, free and vigorous participation in every aspect of life are also needed. Youth and adult learning is one of the principal means of significantly increasing creativity and productivity, in the widest sense of those terms, and these in turn are indispensable to meeting the complex and interrelated problems of a world beset by accelerating change and growing complexity and risk.

10. The new concept of youth and adult education presents a challenge to existing practices because it calls for effective networking within the formal and non-formal systems, and for innovation and more creativity and flexibility. Such challenges should be met by new approaches to adult education within the concept of learning throughout life. Promoting learning, using mass media and local publicity, and offering impartial guidance are responsibilities for governments, social partners and providers. The ultimate goal should be the creation of a learning society committed to social justice and general well-being.

11. **Adult literacy.** Literacy, broadly conceived as the basic knowledge and skills needed by all in a rapidly changing world, is a fundamental human right. In every society literacy is a necessary skill in itself and one of the foundations of other life skills. There are millions, the majority of whom are women, who lack opportunities to learn or who have insufficient skills to be able to assert this right. The challenge is to enable them to do so. This will often imply the creation of preconditions for learning through awareness-raising and empowerment. Literacy is also a catalyst for participation in social, cultural, political and economic activities, and for learning throughout life. We therefore commit ourselves to ensuring opportunities for all to acquire and maintain literacy skills, and to create in all Member States a literate environment to support oral culture. The provision of learning opportunities for all, including the unreached and the excluded, is the most urgent concern. The Conference welcomes the initiative for a literacy decade in honour of Paulo Freire, to begin in 1998.

12. **Recognition of the right to education and the right to learn** throughout life is more than ever a necessity; it is the right to read and write, the right to question and analyse, the right to have access to resources, and to develop and practise individual and collective skills and competences.

13. ***Women's integration and empowerment.*** Women have a right to equal opportunities; society, in turn, depends on their full contribution in all fields of work and aspects of life. Youth and adult learning policies should be responsive to local cultures and give priority to expanding educational opportunities for all women, while respecting their diversity and eliminating prejudices and stereotypes that both limit their access to youth and adult education and restrict the benefits they derive from them. Any attempts to restrict women's right to literacy, education and training must be considered unacceptable. Practices and measures should be taken to counter them.

14. ***Culture of peace and education for citizenship and democracy.*** One of the foremost challenges of our age is to eliminate the culture of violence and to construct a culture of peace based on justice and tolerance within which dialogue, mutual recognition and negotiation will replace violence, in homes and communities, within nations and between countries.

15. ***Diversity and equality.*** Adult learning should reflect the richness of cultural diversity and respect traditional and indigenous peoples' knowledge and systems of learning; the right to learn in the mother tongue should be respected and implemented. Adult education faces an acute challenge in preserving and documenting the oral wisdom of minority groups, indigenous peoples and nomadic peoples. In turn, intercultural education should encourage learning between and about different cultures in support of peace, human rights and fundamental freedoms, democracy, justice, liberty, coexistence and diversity.

16. ***Health.*** Health is a basic human right. Investments in education are investments in health. Lifelong learning can contribute substantially to the promotion of health and the prevention of disease. Adult education offers significant opportunities to provide relevant, equitable and sustainable access to health knowledge.

17. ***Environmental sustainability.*** Education for environmental sustainability should be a lifelong learning process which recognizes that ecological problems exist within a socio-economic, political and cultural context. A sustainable future cannot be achieved without addressing the relationship between environmental problems and current development paradigms. Adult environmental education can play an important role in sensitizing and mobilizing communities and decision-makers towards sustained environmental action.

18. ***Indigenous education and culture.*** Indigenous peoples and nomadic peoples have the right of access to all levels and forms of education provided by the state. However, they are not to be denied the right to enjoy their own culture, or to use their own languages. Education for indigenous peoples and nomadic peoples should be linguistically and culturally appropriate to their needs and should facilitate access to further education and training.

19. ***Transformation of the economy.*** Globalization, changes in production patterns, rising unemployment and the difficulty of ensuring secure livelihoods call for more active labour policies and increased investment in developing the necessary skills to enable men and women to participate in the labour market and income-generating activities.

20. ***Access to information.*** The development of the new information and communication technologies brings with it new risks of social and occupational exclusion for groups of individuals and even businesses which are unable to adapt to this context. One of the roles of adult education in the future should therefore be to limit these risks of exclusion so that the information society does not lose sight of the human dimension.

21. ***The ageing population.*** There are now more older people in the world in relation to the total population than ever before, and the proportion is still rising. These older adults have much to contribute to the development of society. Therefore, it is important that they have the opportunity to learn on equal terms and in appropriate ways. Their skills and abilities should be recognized, valued and made use of.

22. In line with the Salamanca Statement, integration and access for people with disabilities should be promoted. Disabled persons have the right to equitable learning opportunities which recognize and respond to their educational needs and goals, and in which appropriate learning technology matches their special learning needs.

23. We must act with the utmost urgency to increase and guarantee national and international investment in youth and adult learning, and the commitment of private and community resources to them. The Agenda for the Future which we have adopted here is designed to achieve this end.

24. We call upon UNESCO as the United Nations lead agency in the field of education to play the leading role in promoting adult education as an integral part of a system of learning and to mobilize the support of all partners, particularly those within the United Nations system, in order to give priority to implementing the Agenda for the Future and to facilitating provision of the services needed for reinforcing international co-ordination and co-operation.

25. We urge UNESCO to encourage Member States to adopt policies and legislation that are favourable to and accommodate people with disabilities in educational programmes, as well as being sensitive to cultural, linguistic, gender and economic diversity.

26. We solemnly declare that all parties will closely follow up the implementation of this Declaration and the Agenda for the Future, clearly distinguishing their respective responsibilities and complementing and co-operating with one another. We are determined to ensure that lifelong learning will become a more significant reality in the early twenty-first century. To that end, we commit ourselves to promoting the culture of learning through the "one hour a day for learning" movement and the development of a United Nations Week of Adult Learning.

27. We, gathered together in Hamburg, convinced of the necessity of adult learning, pledge that all men and women shall be provided with the opportunity to learn throughout their lives. To that end, we will forge extended alliances to mobilize and share resources in order to make adult learning a joy, a tool, a right and a shared responsibility.

<http://www.unesco.org/education/uie/confintea/declaeng.htm> :מקור

Resolutions adopted by the General Assembly
[on the report of the Third Committee (A/56/572)]

56/116. United Nations Literacy Decade: education for all

The General Assembly,

Recalling that in the [Universal Declaration of Human Rights](#),/1 the [International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights](#) /2 and the [Convention on the Rights of the Child](#) /3 the right of every individual to education is recognized as inalienable,

Recalling also its resolutions [42/104](#) of 7 December 1987, by which it proclaimed 1990 as International Literacy Year, and [54/122](#) of 17 December 1999, in which it requested the Secretary-General, in cooperation with the Director-General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization and Member States and with other relevant organizations and bodies, to submit to the General Assembly at its fifty-sixth session a proposal for a United Nations literacy decade, with a draft plan of action and possible time frame for such a decade, on the basis of the outcome of the World Education Forum and the special session of the General Assembly for the five-year review of the World Summit for Social Development,

Reaffirming its [resolution 49/184](#) of 23 December 1994, by which it proclaimed the ten-year period beginning on 1 January 1995 the United Nations Decade for Human Rights Education and appealed to all Governments to intensify their efforts to eradicate illiteracy and to direct education towards the full development of the human personality and to the strengthening of respect for all human rights and fundamental freedoms,

Taking note of Commission on Human Rights [resolution 2001/29](#) of 20 April 2001 on the right to education,/4

Recalling the [United Nations Millennium Declaration](#) /5 of 8 September 2000 in which Member States resolved to ensure that, by the year 2015, children everywhere, boys and girls alike, would be able to complete a full course of primary schooling and that girls and boys would have equal access to all levels of education, which requires a renewed commitment to promote literacy for all,

Recalling also the [Copenhagen Declaration on Social Development](#) /6 and the [Programme of Action of the World Summit for Social Development](#) /7 and the outcome document of the twenty-fourth special session of the General Assembly, entitled "World Summit for Social Development and beyond: achieving social development for all in a globalizing world",/8

Convinced that literacy is crucial to the acquisition, by every child, youth and adult, of essential life skills that enable them to address the challenges they can face in life, and represents an essential step in basic education, which is an indispensable means for effective participation in the societies and economies of the twenty-first century,

Affirming that the realization of the right to education, especially for girls, contributes to the eradication of poverty,

Acknowledging the activities undertaken at the national and regional levels for the Education for All 2000 assessment of progress towards achieving the goals of education for all, and stressing further the need to redouble efforts in order to meet the basic needs of people of all age groups, in particular girls and women,

Recognizing that, despite the significant progress in basic education, especially the increase in primary school enrolment coupled with a growing emphasis on the quality of education, major problems, both emerging and continuing, still persist, which require even more forceful and concerted action at the national and international levels so as to achieve the goal of education for all,

Deeply concerned about the persistence of the gender gap in education, which is reflected by the fact that nearly two thirds of the world's adult illiterates are women,

Urging Member States, in close partnership with international organizations, as well as non-governmental organizations, to promote the right to education for all and to create conditions for all for learning throughout life,

1. *Takes note* of the report of the Director-General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization entitled "Draft proposal and plan for a United Nations literacy decade";⁹

2. *Proclaims* the ten-year period beginning on 1 January 2003 the United Nations Literacy Decade;

3. *Reaffirms* the [Dakar Framework for Action](#) adopted at the World Education Forum,¹⁰ in which commitments were made to achieve a 50 per cent improvement in levels of adult literacy by 2015 and to improve the quality of education;

4. *Appeals* to all Governments to redouble their efforts to achieve their own goals of education for all by developing national plans in accordance with the Dakar Framework for Action, setting firm targets and timetables, including gender-specific education targets and programmes, to eliminate gender disparities at all levels of education, to combat the illiteracy of women and girls and to ensure that girls and women have full and equal access to education, and by working in active partnership with communities, associations, the media and development agencies to reach those targets;

5. *Also appeals* to all Governments to reinforce political will and develop more inclusive policy-making environments and devise innovative strategies for reaching the poorest and most marginalized groups and for seeking alternative formal and non-formal approaches to learning with a view to achieving the goals of the Decade;

6. *Urges* all Governments to take the lead in the coordination of the Decade activities at the national level, bringing all relevant national actors together in sustained dialogue on policy formulation, implementation and evaluation of literacy efforts;

7. *Reaffirms* that literacy for all is at the heart of basic education for all and that creating literate environments and societies is essential for achieving the goals of eradicating poverty, reducing child mortality, curbing population growth, achieving gender equality and ensuring sustainable development, peace and democracy;

8. *Appeals* to all Governments and to economic and financial organizations and institutions, both national and international, to lend greater financial and material support to the efforts to increase literacy and achieve the goals of education for all and those of the Decade through, inter alia, the 20/20 initiative, as appropriate;

9. *Invites* Member States, the specialized agencies and other organizations of the United Nations system as well as relevant intergovernmental and non-governmental organizations to intensify further their efforts to implement effectively the [World Declaration on Education for All](#),¹¹ the [Dakar Framework for Action](#) and the relevant commitments and recommendations to promote literacy made at recent major United Nations conferences and at their five-year reviews with a view to better coordinating their activities and increasing their contribution to development within the framework of the Decade in a manner that is complementary to and coordinated with the ongoing education for all process;

10. *Decides* that the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization should take a coordinating role in stimulating and catalysing the activities at the international level within the framework of the Decade;

11. *Requests* the Secretary-General, in cooperation with the Director-General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, to seek and take into account comments and proposals from Governments and the relevant international organizations on the draft plan for the Decade in order to develop and finalize a well targeted and action-oriented plan of action to be submitted to the General Assembly at its fifty-seventh session;

12. *Decides* to include in the provisional agenda of its fifty-seventh session a question entitled "United Nations Literacy Decade".

88th plenary meeting
19 December 2001

Notes

1/ [Resolution 217 A \(III\)](#).

2/ See [resolution 2200 A \(XXI\), annex](#).

3/ [Resolution 44/25, annex](#).

4/ See *Official Records of the Economic and Social Council, 2001, Supplement No. 3 (E/2001/23), chap. II, sect. A*.

5/ See [resolution 55/2](#).

6/ *Report of the World Summit for Social Development, Copenhagen, 6-12 March 1995* (United Nations publication, Sales No. E.96.IV.8), [chap. I, resolution 1, annex I](#).

7/ Ibid., [annex II](#).

8/ [Resolution S-24/2, annex](#).

9/ See A/56/114-E/2001/93 and Add.1.

10/ See United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, [Final Report of the World Education Forum](#), Dakar, Senegal, 26-28 April 2000 (Paris, 2000).

11/ [Final Report of the World Conference on Education for All: Meeting Basic Learning Needs](#), Jomtien, Thailand, 5-9 March 1990, Inter-Agency Commission (UNDP, UNESCO, UNICEF, World Bank) for the World Conference on Education for All, New York, 1990, appendix I.

מקור: <http://www.un-documents.net/a56r116.htm>

נספח 4 – דוגמאות למדיניות לימוד לאורך החיים במדינות המערב

קנדה: בהצהרת החזון של המדיניות החדשה של הממשלה נקבע: "קנדה זקוקה לכיוון חדש בפיתוח הפועלים; עלינו ליצור תרבות המבוססת על ההבנה ששדרוג ועדכון מתמיד של כישרונות וחינוך לאורך החיים הם חיוניים לא רק למעסיקים אלא למדינה כולה". המדיניות הקנדית כוללת, בין היתר, את הנושאים הבאים:

- יצירת מסגרת חובה של השקעת מעסיקים בפיתוח עובדים;
- הכללת למידת עובדים בתוך המסגרת הקבועה של ביטוח עובדים;
- מתן חופשות לצורך לימוד;
- הגדרה של תקינה לפיתוח עובדים כחלק מחוקי ההעסקה והכרה בלימודים (קרדיטציה) במסגרות מחוץ למדינה.

לטביה: ב-2007 הציגה שרת החינוך הלטבית את אחד ממהלכי המדיניות השלמים ביותר. המדיניות הלטבית מגדירה את מטרות הלמידה, שיטותיה, ואף את המחויבות של משרדי הממשלה השונים לממש פעולות שונות, בהן:

- הבטחת הזדמנות שנייה ללמידה;
- חיזוק תשתיות הלימוד;
- הצעת לימוד פורמאלי ובלתי פורמאלי במיוחד לקבוצות אוכלוסיה בעלות משאבים מועטים;
- הגדלת הנגישות הגיאוגרפית ללימודים;
- יצירת מגוון תכנים התואמים את הצרכים של פלחי האוכלוסייה השונים;
- בניית מנגנון של השפעה ממשלתית המיועד לארגן ולאזן את הביקוש וההיצע;
- תמיכה ממשלתית במוסדות המציעים תוכניות למידת מבוגרים;
- עשיית הלמידה לאורך החיים לנורמטיבית באמצעות פעולות, כגון חקיקה;
- הקמת גופי תיאום ברמה המקומית;
- הגדרת תקציב פעולות הלימוד ואופן מימון ע"י הממשל, המגזר הפרטי, בעלי עניין.

אוסטרליה: בהתחשב בשינויים בתחום העסקי והטכנולוגי, קבעה ממשלת אוסטרליה מדיניות חדשה המתמקדת בצרכים אלו ובחובת הגמישות במסגרות הלמידה. עקרונות המדיניות היו:

- בתי-הספר חייבים להכשיר תלמידים למקצוע או לדאוג לכך שיוכלו לסיים 12 שנות לימוד;
- המוסדות להשכלה גבוהה חייבים להשקיע יותר בפיתוח המקצועי של כלל האוכלוסייה ולפתח מסגרות לימוד מקבילות למסלולים האקדמיים;
- יש להעלות את המודעות של המעסיקים ל"למידה לאורך החיים", ויש לפעול לשותפות בין השלטונות המקומיים לבין הממשל לשם יצירת תוכנית לאומית.

נספח 5 - הערות ומקורות

- ¹ טופלר, אלבין, 1992. מהפך העוצמה. ספריית מעריב
- ² פלוג, קרנית. 2004. מדיניות עבודה ורווחה: מה נשתנה? (ומה עוד נותר לשנות). ירושלים: בנק ישראל, מחלקת המחקר
- ³ המרכז הבינתחומי לניתוח ותחזית טכנולוגית. 2003. כיווני השכלה ולמידה משמעותיים בעידן של שינוי מבנה התעסוקה במשק לקידום תעסוקה לכל. תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב; עמ' 26
- ⁴ ועדה ציבורית בראשות אלי הורביץ ודוד ברודט. 2008. ישראל 2028 – חזון ואסטרטגיה כלכלית-חברתית בעולם גלובלי
- ⁵ תב"ת. 2006. תוכנית עבודה 2006 – 2008. ירושלים: הג'וינט
- ⁶ מכון ראות. 2007. מדד החוסן הכלכלי להערכת מצב העוני בישראל
- ⁷ כגון מדד PISA – מדד שהופק על-ידי ה-OECD הבוחן את בני ה-15 במלמעלה מ-50 מדינות במדעים, קריאה ומתמטיקה; במדידה האחרונה, שנערכה ב-2006, הגיעה ישראל רק לעשיריה השלישית;
http://www.pisa.oecd.org/pages/0,2987,en_32252351_32235731_1_1_1_1_1,00.html
- ⁸ המרכז הבינתחומי לניתוח ותחזית טכנולוגית. 2003. כיווני השכלה ולמידה משמעותיים בעידן של שינוי מבנה התעסוקה במשק לקידום תעסוקה לכל. תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב; עמ' 17
- ⁹ ועדה ציבורית בראשות אלי הורביץ ודוד ברודט. 2008. ישראל 2028 – חזון ואסטרטגיה כלכלית-חברתית בעולם גלובלי; עמ' 14
- ¹⁰ המועצה הלאומית לכלכלה. 2007. אג'נדה כלכלית חברתית לישראל. ירושלים: משרד ראש הממשלה
- ¹¹ חורש, שרה. 2003. השלמת השכלה לדורשי עבודה: פרויקט ורקעו, בתוך גדיש ח', ביטאון לחינוך מבוגרים. ירושלים: משרד החינוך
- ¹² פריש, רוני. 2007. התשואה להשכלה – הקשר הסיבתי בין ההשכלה לשכר. ירושלים: בנק ישראל, מחלקת המחקר
- ¹³ מכון ראות. 2007. מדד החוסן הכלכלי להערכת מצב העוני בישראל
- ¹⁴ ועדה ציבורית בראשות אלי הורביץ ודוד ברודט. 2008. ישראל 2028 – חזון ואסטרטגיה כלכלית-חברתית בעולם גלובלי; עמ' 14
- ¹⁵ קירמאייר, פול וקורן מגי. 1999. אמנה חברתית בחינוך מבוגרים. ירושלים: משרד החינוך
- ¹⁶ טוקטלי, רחל. 2004. האדם הלומד – לימודים במהלך החיים. ירושלים: משרד החינוך
- ¹⁷ מכון מנדל. 2006. הצעת מתווה למדיניות משרד החינוך בתחום למידה לאורך החיים, Life Long Learning – נייר עמדה; עמ' 16
- ¹⁸ Tokatly, R, Kirmayer P, Perez M, Koren M and Israeli E. 2008. The Development and State of the Art of Adult Learning and Education: National Report 2008. The State of Israel, Ministry of Education
- ¹⁹ הנתונים נאספו על אור קשתי ופורסמו על-ידיו בעיתון הארץ באוקטובר 2007, תחת הכותרת "ההזדמנות השנייה עלולה להיסגר";
<http://www.haaretz.co.il/hasite/pages/ShArtPE.jhtml?itemNo=940964&contrassID=2&subContrassID=1&sbSubContrassID=0>
- ²⁰ הנתונים לקוחים מפרסום הלמ"ס ומדו"ח Tokatly; בכל מקרה של סתירה בין הנתונים נלקחו נתוני הלמ"ס
- ²¹ השאלה המדויקת: האם במהלך שלושת החודשים האחרונים השתתפת במפגשים, בהיקף כולל של 12 שעות ומעלה, שבהם רכשת ידע באחת או יותר המסגרות הבאות? (1) קורס או הכשרה מקצועיים או גמול השתלמות; (2) קורס אקדמי; (3) חוג, קורס או סדרת הרצאות בנושאי בריאות, תרבות, משפחה או דעת; (4) פעילות לימודית קבוצתית אחרת; (5) קבוצת חברים הלומדת נושא מסוים, ביחד כגון לימודי מסורת או דת; (6) לא השתתפתי בפעילות כזאת.
- ²² השאלה הורצה במסגרת סקרי אומניבוס בחודש פברואר, 2009: אומניבוס במגזר הכללי, אשר כלל 502 משיבים בני 18 ומעלה המהווים מדגם מייצג של האוכלוסיה היהודית הבוגרת; אומניבוס במגזר הערבי, אשר כלל 401 משיבים בני 18 ומעלה המהווים מדגם מייצג של האוכלוסיה הערבית הבוגרת; הנתונים הכלליים לישראל מבוססים על חיבור ממצאי שתי האוכלוסיות תוך שקלולם לגודלם
- ²³ ות"ת. דו"ח מס' 31/32 לשנים תשס"ד-תשס"ה
- ²⁴ פרץ, מאיר. 2006. חינוך מבוגרים – הישגים, דילמות ופתרונות. בתוך גדיש י', ביטאון לחינוך מבוגרים. ירושלים: משרד החינוך
- ²⁵ European Commission. 2000. Life Long Learning Memorandum. Brussels: European Commission
- ²⁶ שנת 2000
- ²⁷ ההצהרה ניתנה בוועידה החמישית לחינוך מבוגרים, המבורג, 1997
- ²⁸ מידע על ההצהרה ותוכניות הפעולה: http://portal.unesco.org/education/en/ev.php-URL_ID=5000&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html